Simo Aho
Työelämän tutkimuskeskus, Tampereen yliopisto
simo.aho@tuni.fi

Eduskunnan työelämä- ja tasa-arvovaliokunnalle 20.3.2025 antamani lausunnon täydentäminen

Asia: O 9/2025 vp Tulorekisterin hyödyntäminen työelämä- ja tasa-arvovaliokunnan toimialalla

Kokouksen jälkeen minulta pyydettiin selvitystä seuraavasta:

- Mikä tai mitkä tahot rahoittavat vaikuttavuustutkimuksia ja miksi ko. tutkimuksia tehdään ja
- näkemystänne tutkimusten hyödyistä.

Vastauksena esitän seuraavan:

Merkittävin vaikuttavuustutkimusten rahoituskanava viime vuosina on ollut valtioneuvoston selvitys- ja tutkimusohjelma (VN Teas), jonka hallitus hiljattain lakkautti. Tilalle on perustettu VN tutkiva (https://valtioneuvosto.fi/valtioneuvoston-tutkimustoiminta), johon varat saamani tiedon mukaan otettiin Suomen Akatemialta. Kokonaisresurssi on noin puolet VN Teasista. Lisäksi ministeriöt ovat jonkun verran suoraan rahoittaneet tyypillisesti pienehköjä selvityshankkeita. Akateemisesti rahoitettu ja yliopistojen oma tutkimustoiminta on hyvin vähäisessä määrin kohdistunut palvelujen ja toimenpiteiden vaikuttavuuteen.

Lähtökohtaisesti vaikuttavuustutkimuksia tehdään, jotta saataisiin tutkittua tietoa resurssien kohdistamiseksi mahdollisimman vaikuttavalla tavalla. OECD perustelee vaikuttavuuden arvioinnin kehittämistä seuraavasti: tieto siitä, mitkä toimenpiteet ja palvelut toimivat, kenen kohdalla ja missä kontekstissa, on ratkaisevaa vaikuttavan politiikan lisäämiseksi tarvetta vastaavasti ja tehottoman politiikan sopeuttamiseksi tai lopettamiseksi erityisesti rajoitettujen resurssien oloissa[1]. Kokeilujen vaikutusarvioinneilla halutaan selvittää kannattaako jokin uusi palvelu tai toimintamalli ottaa yleiseen käyttöön. Uudistuksien vaikutuksia arvioidaan, jotta nähtäisiin, saavutettiinko tavoitellut vaikutukset.

Ongelmana Suomessa on ollut, kuten varsinaisessa lausunnossani selvitän, että tyypillisesti vaikuttavuusarviot on toteutettu niin, että pätevän vaikuttavuuden arvioinnin edellyttämää vertailuasetelmaa ei ole voitu toteuttaa, sekä pitkäjänteisen suunnitelmallisen vaikuttavuustiedon kerryttämisen puute.

Hyvin toimiva ja kattava vaikuttavuuden arviointi voisi – ainakin periaatteessa - osoittaa millaiset työvoimapalvelut ovat kustannusvaikuttavia ja mikä olisi niiden tarjonnan optimaalinen määrä. Tämä tarkoittaisi, että ne maksavat itsensä pitkällä tähtäimellä, jolloin ne eivät olisi kustannus vaan investointi.

[1] OECD (2023) *Connecting People with Jobs. Evaluation of Active Labour Market Policies in Finland*, sivu 47